

INTERPRETÁCIA POJMU MATERSKÁ ŠKOLA DEŤMI

Dušan Kostrub

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá interpretáciou pojmu materská škola deťmi navštevujúcich materskú školu. Výskumným nástrojom v kvalitatívnom výskume bolo pološtruktúrované interview a ním získaný výskumný materiál v podobe textu bol analyzovaný – podrobený otvorenému kódovaniu. Sledovalo sa zastúpenie (výskyt) jednotlivých, v texte prítomných kategórií. Analyzovanie výpovedí detí umožnilo poznať individuálne interpretácie pojmu materská škola deťmi.

Kľúčové slová: dieťa, materská škola, interpretácia pojmu, pološtruktúrované interview, kategorizácia, otvorené kódovanie, „in vivo“ kódy.

Abstract: This contribution deals with interpretations of term kindergarten by children. Semi-structured interview was a tool in qualitative research and this material was analysed – submitted by open coding. The representation of individual categories presence was looked for. Analysing children responses helped to learn individual interpretations of the term kindergarten by children.

Key words: preschool-aged children, kindergarten, category, semi-structured interview, open coding, „in vivo“ codes.

Každodenne uskutočňované pedagogicko-didaktické aktivity zaberajú v procese výučby v materskej škole najviac času. Učitelia sa snažia, aby nimi umožnili deťom dosiahnuť stanovené edukačné ciele. Pedagogicko-didaktické aktivity sú edukačným prostriedkom účinného komplexného rozvoja a zmysluplného učenia sa detí. Úzko sa viažu na edukačný obsah. Každá pedagogicko-didaktická aktivita predstavuje komplex (až multiplex) rozmanitých vzájomne prepojených a na seba nadväzujúcich činností, konania a pôsobenia dieťaťa v školskom edukačnom kontexte materskej školy.

V našom kvalitatívnom výskume sa zameriavame na problematiku interpretácie inštitúcie materskej školy z pohľadu dieťaťa. Interpretácie javov, pojmov, procesov a p. označujú mentálnu činnosť človeka, výsledkom ktorej je priradovanie subjektívneho významu rôznym entitám. Tento význam potom človeka ovplyvňuje v jeho konaní a pôsobení; tento význam je chápaný ako jedinečný, osobný až osobitý vzťah vytvorený jedincem v súvislosti s pertraktovaným pojmom, procesom, javom a p. Človek ho získava na základe prežívania a mentálneho spracovania javu, procesu, pojmu a p. v rozmanitých životných situáciách. Interpretáciu si každý jedinec vytvára sám a táto má svoj vlastný vývoj a jej tvorba je výsledkom angažovanosti, sebarealizácie a p.

Vo výskume detských interpretácií pojmu materská škola vychádzame z tézy, že deti si vytvárajú predstavy o dôležitosti procesu výučby v materskej škole prostredníctvom toho, čo v nej robia (vykonávajú), nachádzajú význam a zmysel cez vnímanie a porozumenie udalostiam, situáciám, vytvoreným a udržiavaným vzťahom v rozmanitých činnostiach realizovaných individuálne a/alebo spoločne. Keďže sémantika (alebo významy) sú jadrom intencionality a my hovoríme o intencionálnej činnosti, človek je z tohto pohľadu účastníkom intencionálnej činnosti. Základnou ľudskou potrebou je nájsť v živote a v prislúchajúcich situáciách význam. Táto, najmä kognitívna potreba je vyjadrením aktívnej povahy človeka, ktorý sa neustále snaží porozumieť a nájsť spôsob, ako dať veciam okolo seba význam. „Vytváraním osobných konštruktov prisudzujeme udalostiam vlastné interpretácie. Prostredníctvom procesu abstrakcie si pre seba konštruujeme význam týchto udalostí“, tvrdí Kelly (podľa: Harré a Gillet, 2001). To, čo deti vykonávajú v materskej škole je súčasťou fenoménu školského edukačného kontextu. Miesto, kde sa stretávajú didaktické vplyvy s individuálnou skúsenosťou dieťaťa je označované ako detské vnímanie a chápanie udalostí školského edukačného kontextu, aj ako detské interpretovanie tohto kontextu (Mareš, 1998). Porozumenie tomuto školskému edukačnému kontextu je východiskom pre koncipovanie tu prezentovaného pedagogického výskumu. Zaujímajú nás subjektívne interpretácie konceptu materská škola deťmi. Deti sú veľmi otvorené voči „tomu, čo sa deje“. „To, čo sa deje“ sa ukazuje zrozumiteľným vtedy, keď sa to dáva do súvislosti so subjektívnymi význammi, ktoré im účastníci konania (diania) pripisujú. Z tohto dôvodu nás, ako výskumníkov zaujíma vysvetľovanie „niečoho, čo sa deje“, alebo „niečoho, kto niečo robí“. „Ak máme

porozumieť tomu, čo daná osoba robí, je potrebné vedieť nielen to, o akú situáciu ide (povedzme podľa opisu v termínoch jej fyzikálnych charakteristík z pohľadu pozorovateľa), ale aj to, aký význam má konkrétna situácia pre osobu samotnú. A význam sa odlišuje podľa toho, aké miesto zaujíma v aktuálnej perspektíve daného jednotlivca“, tvrdia *Harré a Gillet* (2001).

VÝSKUMNÁ OTÁZKA

Ako si deti interpretujú význam materskej školy vzhľadom na to, že sa osobne a reálne spolupodieľajú na učebných a rozvojových kontextoch v nej uskutočňovaného procesu výučby?

Cieľ výskumu:

- Prezentovať problematiku zrodu detských interpretácií a procesu ich postupnej transformácie.
- Prezentovať a analyzovať obsah subjektívnych interpretácií detí vzhľadom na stanovenú výskumnú otázku.
- Zistiť, čomu vo svojich výpovediach o materskej škole – v subjektívnych interpretáciách pripisujú prvoradý význam.
- Zistiť, ako je chápané poslanie materskej školy deťmi (ide o otázku príklonu alebo odklonu od „sociokultúrne determinovaného chápania významu“ – poslanca materskej školy).

METODOLÓGIA A METODIKA VÝSKUMU

Kvalitatívny výskum predstavuje pre nás interpretatívnu paradigmu, ktorej základom je a) princíp pravdivosti, b) princíp hlbšieho odhalenia daného javu. Skúmanie v kvalitatívnom rozmere sa preto musí sústrediť na vysvetlenie zmysluplného ľudského prejavu – či už je písomný, ústny alebo fyzický. Kľúčovými pojmami v ňom sú ľudský a sociálny čin (konanie). Potom sú výskumníci interpretátormi toho, ako ľudia vnímajú a chápu svoje konanie a konanie iných ľudí; usilujú sa pochopiť konanie iných ľudí (vrátane svojho konania). Na zistenie skúmaného javu boli využité najmä metódy participatívneho i neparticipatívneho pozorovania (boli pozorované subjekty v školskom edukačnom kontexte), výskumný nástroj pološtruktúrované interview s metódou kladenia otázok vo verbálnej rovine a metódou vypovedania, projektívna technika kresba doplnená o rozprávanie o obrázku.

Vzhľadom na vysokú efektivitu využitia výskumného nástroja – interview sa ukazuje vhodným prezentovať výskumné dianie spočívajúce na využití toho nástroja. Základom pološtruktúrovaného interview boli otázky, ktoré zastupovali prirodzený záujem subjektov o dianie v školskom edukačnom kontexte. Zisťovali sme, čomu deti vo svojich výpovediach o materskej škole prikladajú prvoradý význam.

METODIKA REALIZÁCIE INTERVIEW

Dieťaťu bola najprv položená otázka: „Si pripravený(á), môžeme začať?“. Po súhlasnom prikývnutí (prevaha) alebo kladnej odpovedi sme začali s interview.

Prvá otázka: „Čo by si odkázal(a) budúcim škôlkárom; podľa Teba oplatí sa chodiť do škôlky?“ Výskumník sledoval, čo dieťa odpovedá. V prípade, že dieťa poskytlo kladnú odpoveď, výskumník položil otázku: „Prečo?“. Výskumník sa snažil získať od dieťaťa zdôvodnenie. Ak dieťa na otázku zodpovedalo, výskumník položil druhú otázku: „Hry – veci, ktoré v škôlke robievate – si vymýšľaš ty s tvojimi kamarátmi?“. Ak dieťa zodpovedalo druhú otázku tak, že neuviedlo ako navrhovateľa činností seba, tak výskumník položil otázku: Ak nie ty, tak kto?“. Táto otázka sa zameriavala na prítomnosť a nevyhnutnosť učiteľa, ako jedného z participantov procesu výučby v materskej škole (tu bola sledovaná prítomnosť decentrácie a koordinácie uhlov pohľadu u dieťaťa). Ako tretia otázka v poradí bola položená nasledovná otázka: „Stalo sa Ti niečo také, že si voľakedy niečo (nejakú vec) nevedel(a)/nepoznal(a) a v škôlke si sa to (ju) naučil?“ (v súčasnosti, na základe časového odstupu, by sme sa už v uvedenej formulácii tejto otázky vyhli pojmu naučiť a nahradili by sme ho pojmami dozvedieť, získať). Táto otázka sa zameriavala na zachytenie učebných udalostí (v zmysle proces → produkt) a ich vyvolanie z pamäti u dieťaťa (Vychádzali sme zo skutočnosti, že deti dokážu veľmi presne odlišiť a špecifikovať čo sa naučili

v materskej škole a čo v mimoškolskom prostredí). Ak dieťa odpovedalo kladne, výskumník mu položil otázku „Ktorú/čo?“, z dôvodu bližšej špecifikácie.

Na záver položil výskumník otázku: „Tvrdíš/hovoriš, že do škôlky sa chodiť oplatí, povedz mi preto, kvôli akým trom najzaujímavejším veciam sa do nej chodiť oplatí?“. Ak dieťa poskytlo odpoveď v (požadovanom rozsahu), výskumník položil doplňujúcu otázku: „Chceš ešte niečo budúcim škôlkárom odkázať – majú sa na čo tešiť?“ Ak dieťa preukázalo záujem odpovedať, výskumník sa opýtal: „Čo? Na čo sa majú tešiť?“ Táto otázka zabezpečovala spätnú väzbu.

Jedným zo zámerov interview bolo uviesť dieťa – aktéra znovu do príbehu. Dieťa je dôležité pre náš akčný výskum tým, že je spolu iniciátorom a spolupodieľajúcim sa subjektom na činnostiach; že pripisuje význam tomu, čo robí a kým je. Z pohľadu didaktiky sú činnosti pedagogicko – didaktických aktivít procesu výučby v materskej škole chápané ako príležitosti pre dieťa získať významnú edukačnú skúsenosť a tieto tvoria jadro konania a pôsobenia dieťaťa.

Tab. č. 1 Ukážka výpovedí a ich kódovania

Ukážka získaných výpovedí na päť položených otázok uskutočneného interview		
E/36 Robko Otázka č. 1	„Áno. Lebo v škôlke sa robia všelijaké zaujímavé veci, napríklad sa tam môžeme naučiť urobiť lodičku, môžeme si maľovať, hrať sa s kockami, môžeme robiť hocičo, len sa nemôžeme biť, môžeme po sebe aj upratať, v škôlke môžeme chodiť na dvor, hrať sa aj v piesku, v zime chodíme na dvor a pritom je taký zlý čas, keď sa topí sneh a naše pani učiteľky sú také dobré, že nás zoberú von aj vtedy. V škôlke sa dajú urobiť ešte také veci, že napríklad môžeme kresliť, vystrihovať, vymaľovávať, môžeme tu robiť všelijaké zaujímavé veci. (Zaujímavé veci sú) „Môžeme napríklad vonku sa hrať s loptou, v piesku, do piesku nám pani učiteľka dá kýbliky, fúriky, lopatky, aj sitká.“	1 YES 2 „IN VIVO KÓD 3 RKK, EDUCO - EDUCA, SUPMAT 4 DISCIP 5 REGUL 6 EDUSP, OUT, EDUCO - EDUCA, OUT, QUI 7 CS, ACTIT 8 EDUSP 9 EDUCO - EDUCA 10 OUT, EDUCO - EDUCA 11 CJ, SUPMAT

V súvislosti s analýzou výpovedí sme využili metódu otvoreného kódovania (bližšie pozri: *Kostrub*, 2001). Otvorené kódovanie je časť analýzy, ktorá sa zaoberá označovaním a kategorizáciou pojmov pomocou dôkladného štúdia údajov. Počas tohoto procesu sú zvažované a skúmané naše vlastné i cudzie domnienky o jave, čo vedie k novým objavom.

Výskumník je otvorený novým témam a pripravený na zmeny kódov v priebehu ďalšej práce. Vychádza pritom zo základnej výskumnej otázky. Vyhľadáva pre svoje potreby (zo svojej, subjektívnej perspektívy) významy skryté v dátach. Témy sú zatiaľ na veľmi nízkej úrovni abstrakcie. Dôležité pritom je, že sa nestráca zo zreteľa cieľ otvoreného kódovania: **otvorenie textu**, tvrdí *Hendl* (1999, s. 196 a n., ako aj *Strauss* a *Corbinová*, 1999).

Týmito otázkami sa otvára text. V priebehu otvoreného kódovania sa kódy začínajú zoskupovať do kategórií. Kategorizácie sa vytvárajú tak, že sa koncepty, resp. kódy vzájomne porovnávajú a určujú sa ich podobnosti a rozdiely. Koncepty sa takto zoskupujú do vyšších, abstraktnejších úrovní. Danej kategórii prináležia určité vlastnosti, charakteristiky alebo atribúty. Preto sa uskutočňuje tzv. dimenzionalizácia, čo znamená proces identifikácie vlastností kategórie pomocou určenia ich jednotlivých dimenzií. Dimenzie získavajú pre daný druh kategórie konkrétnu podobu. Toto určenie sa zachytáva pojmom dimenzionálny profil.

Tab. č. 2 Dimenzionálny profil

Kategórie	Vlastnosti	Dimenzionálny rozsah (použitý na každý výskyt)
Edukačné obsahy a ich programované činnosti (EP/EC)	frekvencia výskytu	často...nikdy
	Miera	viac...menej
	Intenzita	vysoká...nízka
	doba trvania	dlho...krátko

Informantovi (dieťaťu) v našom výskume boli položené otázky pološtruktúrovaného interview. Informant na ne odpovedal a v jeho výpovediach boli identifikované rôzne interpretačné kategórie identifikovateľné na základe subjektívneho použitia určitých slov – pojmov.

Je dôležité si uvedomiť skutočnosť, že informant je aktívny účastník svojich skúseností a vyberá si z akého aspektu sa situácie (v interview) zúčastní, čo sa stáva základom využitia určitých slov – pojmov. Tieto slová – pojmy tvoria zase základ pre interpretačné kategórie. Výskumník zisťuje, ktoré slová – pojmy prislúchajú do určenej kategórie, a ktoré už neprislúchajú. Tie, ktoré neprislúchajú do určenej kategórie ďalej analyzuje a pokúša sa pre ne nájsť vhodnejšiu interpretačnú kategóriu. Tak získa výskumník niekoľko interpretačných kategórií, ktoré z jednej strany text napomohli otvoriť a zo strany druhej naznačujú priame prepojenie na výskumnú otázku.

Pre potreby nášho výskumu má dimenzionalizácia uvedený význam a ten sa tiež nachádza v priamom prepojení s primárnou výskumnou otázkou premietnutou do interpretácie pojmu materská škola dieťaťom (*čomu dieťa vo výpovediach o materskej škole pripisuje prvoradý význam*). Význam materskej školy je prenášaný a prezentovaný slovami – pojmami (ktoré zodpovedajú prislúchajúcim interpretačným kategóriám), ktoré využíva dieťa vo svojich výpovediach. Podľa toho, ktoré interpretačné kategórie sú v nich zastúpené, je možné usudzovať a zvažovať (pedagogicko – didaktický) význam materskej školy z pohľadu dieťaťa. Tak máme možnosť rozpoznávať vzťahy medzi jednotlivými kategóriami a upriamovať svoju pozornosť na nami skúmanú problematiku.

Pri analyzovaní interview sme sa tiež orientovali na výskyt pozoruhodností označovaných pojmom „in vivo“ kódy. Sú to slová alebo slovné spojenia, ktoré vo svojich výpovediach využili informanti; sú vynikajúcimi označeniami pre kategóriu. „In vivo“ kód je významný jednak preto, lebo uvažovaná skúsenosť ovplyvňuje alebo môže ovplyvniť viacero subjektov a jednak je významný preto, lebo ilustruje alebo odhaľuje niečo všeobecnejšie „o tom, čo sa deje“ (napríklad o procese výučby, o jeho obsahu, o interpersonálnej interakcii a transakcii, vytvorených vzťahoch a pod.). Výpovede, ktoré sme získali sú popretkávané množstvom „in vivo“ kódov, ktoré, ako už uvádzame, majú pre nás charakter kľúčovej informácie.

Tab. č. 3 Prehľad získaných „in vivo“ kódov

Prehľad „in vivo“ kódov identifikovaných v interview
...„To, že potom, aby sme mali toľko rozumčeku, ako dospelí, tak to musíme viac cvičiť a tvoriť“... <u>didaktický a psychologický aspekt</u>
...„Lebo doma sa nemôžeme toľko naučiť, aj pesničky, aj všetko“... <u>obsahový aspekt</u>
...„Aby sme nerobili blbosti“... <u>aspekt racionality</u>
...„Pretože tam vymýšľame všelijaké skúsenosti“... <u>experienciálny aspekt</u>
...„To záleží od pani učiteľiek, aké majú plány“... <u>manažérsky aspekt</u>
...„Ja by som povedala: nebojte sa detí“... <u>emocionálny aspekt</u>
...„Nenaučila (by som sa), lebo doma nie sú také dobré nápady, ako majú pani učiteľky v škôlke“... <u>profesionálny aspekt</u>
...„(Prišla som preto), aby sme sa ďalej učili“... <u>aspekt kontinuity</u>
...„Aby som sa toho viac naučil, aby som mohol postupovať ďalej, aby som potom mohol ísť aj do školy“... <u>aspekt kontinuity</u>
...„(Prišla som) preto, aby som bola múdra“... <u>kognitívny aspekt</u>
...„Nájdu si tu kamarátov“... <u>sociálny aspekt</u>
...„Aby sme boli šikovní, mali šikovné ruky, aby sme mali rozum“... <u>aspekt zamerania na predmetné informácie a predmetné operácie</u>
...„Aby sme mali viac mozgu a rozumčeku, aby sme mohli chodiť do školy; aby sme sa aj niečo naučili od malička“... <u>biodromálny aspekt</u>
...„Lebo sa tu chceme všelijaké zaujímavé veci naučiť“... <u>aspekt učebnej podnetnosti</u>
...„Aby sme boli múdri, aby sme sa naučili robiť (rôzne výrobky)“... <u>aspekt kognitívny a aspekt kompetentnosti</u>
...„Že sa tam všetko naučím“... <u>didaktický aspekt</u>
...„Lebo sa tu učím, aby sme si to zapamätali“... <u>aspekt dôrazu na učebnú efektívnosť</u>
...„Lebo sa tu naučia, čo nevedia“... <u>didaktický aspekt</u>
...„Ja im prajem nech je aj v ich škôlke veľa hračiek“... <u>materiálny aspekt</u>
...„Aby sa nebáli a neplakali. (Sú tu) dobré hry“... <u>emocionálny aspekt</u>
...„Lebo sa tu veľa naučíme, lebo sme tu s kamarátmi, lebo sú tu zaujímavé veci“... <u>aspekt komplexnosti</u>

LITERATURA

1. ELLIOT, J. *La investigación - acción en educación*. Madrid: Morata, 1997. ISBN 84-7112-341-X.
2. HARRÉ, R., GILLET, R. G. *Diskurz a myseľ. Úvod do diskurzívnej psychológie*. Bratislava: IRIS, 2001. ISBN 80-89018-08-4.
3. HENDL, J. *Úvod do kvalitatívneho výskumu*. Praha: UK - Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.
4. MAREŠ, J. *Styly učení žáku a studentu*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-246-7.
5. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitatívneho výskumu. Postupy, techniky a metody zakotvené teorie*. Brno: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

Kontakt

PaedDr. Dušan Kostrub, Ph.D.

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky

Pedagogická fakulta UK, Bratislava

e-mail: dušan.kostrub@fedu.uniba.sk